

TOPLUMSAL GELİŞİM BAKIMINDAN OKULDA YAPILABİLECEK ETKİNLİKLER

Yazan :

Cavit BİNBAŞIOĞLU

Derslerdeki öğretim etkinliklerinin iki türlü sağlandığını biliyoruz : (1) Derslerde öğretmenin kullandığı öğretim yöntemleriyle, (2) Okulun öğretim programına egemen olan öğretim sistemleriyle. Bunların ikisi arasında da bir benzerlik, yahut ilişki vardır. Derslerde kullanılacak öğretim yöntemlerinde grupta çalışma egemen olmalıdır. Bunu şöyle de söyleyebiliriz : Grupta çalışma yöntemi, öğrencilerin duygu ve düşüncelerini ortaya koyacak nitelikte olmalıdır. Hemen anlaşılmalı olacağı üzere, öğretimde toplumsal gelişim yönünden, en çok benimseyeceğimiz yöntemler «grupta çalışma yöntemi» ve «tartışma yöntemi» dir. Bunları, «sorun çözme» yöntemi de tamamlayabilir. Bu yöntemler, tam anlamlarıyla uygulandıkları zaman, çocuklar, toplumsal yönden de gelişmiş olacaklardır. Çün-

kü, bu yöntemler, toplumsal gelişimin, bireyin bireyle, bireyin grupta olan ilişkilerinin düzenlenmesinde uyulması gereken kuralların öğrenilmesine yardım eder. Bu gibi yöntemlerle yetiştirilen bir çocuk, herhangi bir toplulukta nasıl söz alındığını, nasıl açıklama yapıldığını, hatalar karşısında nasıl davranıldığını; kısaca, toplu yaşamının kurallarını, bizzat işin içinde, deneyerek öğrenir. Öğretim programlarımızda da saptandığı üzere, ahlâk öğretiminin de en iyi yolu budur; söz veya öğüt değil.

Okulun öğretim programına egemen olan öğretim sistemi de çocuğun toplumsal gelişimine yardım eder. Proje sistemi, bunun en belirgin örneklerinden biridir. Proje sisteminde, konu, öğrenciler tarafından «ortak» olarak seçilir. Projenin planlaştırılması «ortak» yapılır. Ortak çalışma sonucu, ortaya «ortak» bir eser konur. Bütün bunlar, çocuğun toplumsallaşmasına yardım edici birer etkinliktir. 1968 tarihli İlkokul Programı'nın da - esas olarak - öğrencilere kazandırmak istediği budur. Proje sisteminde, bilgi fazla önemli değildir; önemli olan, çocukların birbirleriyle işbirliği yaparak, ortaklaşa bir eser ortaya koymalarıdır. Bu da çocukların «toplumsal olgunluk» a erişmelerini sağlar.

Ders dışı etkinliklere gelince : Okulda hangi öğretim sistemi uygulanırsa uygulanırsa, ders dışı etkinliklere de - dersler kadar - önem vermek gerekir. XX. yüzyılda hemen bütün eğitimcilerin ortak savdukları bu fikrin - yönetmeliklerimize yıllar önce geçmiş olmasına rağmen - okullarımızın pek çoğunda tam anlamıyla uygulandığı söylenemez. Kuşkusuz, okullarımızın pek çoğunda bu konuda bazı uygulamalar yapılmaktadır. İlk ve orta dereceli okulların bazılarında kendini bu işe adanmış bazı değerli arkadaşlarımız da vardır; fakat bunlar, yeterli değildir.

Bizim burada asıl belirtmek istediğimiz, ders dışı etkinlikler konusunun, diğer derslerde olduğu gibi, programının genel esaslarını veren, okulun bulunduğu çevreye ve ihtiyaca göre biçim alan, tekniği açıklanan, uygulanması zorunlu ve denetimi yapılması gereken etkinliklere olan ihtiyaçtır. Bunu sağlayacak programlarla ders dışı etkinlikler, her sınıfta, yalnız göze görünen birkaç kişiyi değil, bütün okul öğrencilerini kapsamalıdır. Bizde bugün yapılanlar, bu amaçtan hemen tamamen uzaktadır, denilebilir. Bugün, her sınıfta, zaten toplumsal yönden «ileri» durumda olan birkaç çocuk vardır. Sosyal kollarda da çok kez bunlar görevlendirilir. Bilimsel bir araştırma yapılırsa, bunlara, sıra belki en sonra gelir. Öte yandan, toplumsal yönden asıl yardım edilmesi gereken çocuklar ise ihmal ediliyor. İlk ve orta dereceli okullarda bu işin, sınıf veya rehber öğretmenler tarafından dikkatle izlenmesi gerekir. Bunun için, taraftan, «sosyal etkinlik» programı yapılırken, diğer taraftan da öğrencilerin öğretim programları hazırlanırken, onları izlemek amacıyla «toplu dosya»lar da tutulmalıdır. Bu dosyalar her okulun özelliğine göre değişik tipte olabilir. 1974 yılında toplanan IX. Millî Eğitim Şûrası bu konuda olumlu kararlar almıştır, fakat, iş uygulamaya geçince, her şeyin kısa zamanda kalıplaştırılmaya yüztüttüğü görülmüştür. Rehberlik, kişiye, yere ve duruma göre değişen bir etkinlik biçimidir. Bunun belli bir biçimi olamaz. Rehberliği izlemek amacıyla kullanılan «toplu dosya»lar da bu «esneklik» özelliğini taşımalıdır. Bir okul için geçerli olan bir dosya, başka bir okul için geçerli olmayabilir. Bu bakımdan, «hazır toplu dosya»lar, uygulayıcıya ancak bir fikir verir. İlkokullarda otuz yıldan daha fazla yıl önce Millî Eğitim Bakanlığı'nca hazırlanmış «Sağlık, Sosyal ve Ruhsal Dosya» vardır. Bu dosyalar, rehberlik amacına hizmet etmeden, okul-

larda bir formaliteyi yerine getirmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu dosyaların yeniden düzenlenmesi gerekir. Bunlar, çocuğu bütün yönleriyle tanıyıp geliştirmek için gereken tedbirleri saptamaya elverişli bir nitelikte olmalıdır. Bu amaçla yapılacak işlemler, ne kadar kısa olursa o kadar iyi olur. Yukarda da belirttiğimiz gibi, bir dosya ne kadar iyi hazırlanırsa hazırlansın, gene de eksiktir. Bunu, çevre koşullarına göre öğretmenin veya rehberlik yapan kimsenin geliştirmesi gerekir. Durum bu iken, bunu, Bakanlığın veya özel kişilerin hazırlayacağı formlardan beklemek amaca hizmet edici bir davranış olamaz. Bu konuda yönetim makamlarının verecekleri bir emir de uygulayıcıları zor durumda bırakabilir.

Öğrencileri tanımanın ve ders dışı etkinlikleri uygulamanın teknikleri ayrı birer konudur ve bunları açıklayan eserler de vardır. Bu nedenle burada bunlar üzerinde durmayacağız. 1

Okul çağındaki çocukların toplumsal gelişiminin gidişi ile bu gidiş karşısında okula düşen ödev ve sorumlulukları ana çizgileriyle belirtmiş bulunuyoruz. Bunları pekiştirmek üzere, birkaç noktaya daha değinmek gerekir. Okul çağındaki çocukların toplumsal gelişimlerinin, daha kısa bir anlatımla eğitimlerinin sağlanabilmesi için, eğiticinin son derece sabırlı, anlayışlı olması gerektiği gibi, olaylara «neden-sonuç» açısından, yani bilimsel bir gözle bakmayı da öğrenmesi gerekir. Önceki yazıda incelediğimiz 2 çocuğun normal toplumsal gelişim özellikleri, çocuğun bu durumunu değerlendirmede birer ölçüt (kriter) olarak kullanılabilir. Öğretmen veya ana-baba, «normal» kabul edilen bu ölçütler dışındaki durumlarla da karşılaşabilir. Bu takdirde, eğiticinin eğitim bilgisi, bunu karşılayabilir; fakat ana-babalar için, bu, birtakım zorluklar da ortaya çıkarır. Çocuğu toplumsallaştırmak bakımından, öğretmenin e-

(Devamı Sayfa 29'da)

olumsuz yönde etkiler. Onur, çocuğa eğitilebilme yeteneğini kazandırır. Kişide «onur» olmadıktan sonra, eğitim adına yapılacak her şey boştur. Çocuğa ceza verilecekse, - kökü J.J. Rousseau'ya varan bir görüşle - bu, onun yaptığı işin sonucu ile ilgili, doğal nitelikte bir ceza olabilir. Çocuğun yaptığı bir hareketin hangi ihtiyaçtan doğduğunu düşünerek, o hareket karşısında ne yapacağımızı kararlaştırmak en doğru yoldur. Örneğin, sık sık eline geçen kitabın yapraklarını yırtan bir öğrenciye gazetede resimlerin kesilip koleksiyonunun yaptırılması ödevi verilebilir. Gene aynı ilkedden hareket ederek, sınıftaki vazoyu dışarı fırlatmak isteyen bir öğrenciye, öğretmen şöyle diyebilir : Onu atabilirsin, fakat yerine yenisini koymak şartıyla. Çocuk, parasının olmadığını söylerse «birkaç gün bisiklete binmeyiverirsin» denebilir. Çocuk, bunu düşününce yapacağı işten vazgeçer.

Tehlikeli olmayan durumlarda, «yapılmaması» gereken bir şeyi çocuk yapmak isterse, onun yapılmasına izin verilebilir. Bu takdirde, çocuk, onun acısını bir kez tadar. Bunu yapan bir kimse, o hareketi bir daha yapmaktan çekinir.

Eğitimde önemli olan başka bir nokta da bir şeyin «iyi» veya «kötü» olduğu hakkında öğrenci ile konuşmak, onun görüşünü birlikte eleştirmektir. Böyle bir hareketle, çocukta - eğitim için çok önemli olan - «eleştirel düşünce» gelişir. Çocuk, gördüğü bir filmi, okuduğu bir kitabı, anlatılan veya gözlenen bir olayı eleştirmeye alıştırmalıdır. Çocuğun göreceği film ve okuyacağı kitaplar daha önceden eğitici tarafından görülmüş veya okunmuş olmalıdır.

Çocuk, «dıştan içe» doğru değil, «içten dışa» doğru gelişir. Bu, fiziksel bakımdan böyle olduğu gibi, ruhsal veya eğitim bakımından da böyledir. Eğitimde bu «iç» e inebilmek için, çocuğun, konuyu çözümleyerek eleştirmesi gerekir. Her

TOPLUMSAL GELİŞİM

Baştarafı 4. sayfada
linde çok fırsat vardır. Öğretmen, bu fırsatlardan yararlanmasını da bilmelidir. Örneğin, sınıfa nakil suretiyle gelen bir çocuk, yeni çevresinde toplumsal bir gelişim gösterecek ve o toplumun etkin bir üyesi olacaktır. Bu zamanda, öğretmenin, ona iyi kabul göstermesi, kendisine arkadaşça davranması, yapılabilecek işlerden biridir.

Çocuğun yaptığı yaramazlıklar karşısında takınacağımız tutumlar da önemlidir. Eğitimde, dayak, alay, kırıcı söz gibi yöntemleri hiç kullanmamak daha doğrudur. Bu takdirde, çocuğun en çok korunmaya ihtiyacı olan onurunu kırmış oluruz. Onur kırmak, çocuğun bütün ruhsal ve toplumsal yaşamını uzun zaman

kes gibi, çocuk da inanmadığı bir şeyi yapmaz. Kaldı ki onun - zekâ yeter derecede gelişmediği için - bilinçli bir biçimde ikna edilebilme yeteneği de henüz gelişmemiştir. Bu durumda olan bir çocuğu, hatasından dolayı azarlamak, dövmek veya başka türlü bir tepkide bulunmak, onun üzerinde olumlu sayılabilecek bir etki yapmaz; belki, şartlanma yoluyla, aynı hareketin yeniden yapılmasına olanak hazırlar. Dayaktan da doygunluk elde eden çocuklar bulunabilir.

Çocuğun toplumsal gelişimine engel olan bazı durumlar da vardır. Bunda, «aşağılık duygusu» nun önemli bir rolü olabilir. Bu da, başlangıçta, her çocuktan, aynı şeyleri yapmasını istemekten doğar. Durumu elverişli olmayan ailelerin çocuklarından belli bir standarda göre elbise, ayakkabı vb. istemek, bazı çocukları aşağılık duygusuna sürükler. Bundan sakınmak gerekir. Çocuğun temiz ve düzenli elbise giymesi yeter görülmelidir: Yamalı bile olsa. Okullarda ulusal bayramlardaki törenler dolayısıyla yapılan masrafları da buna eklemek gerekir. Meziyetin, elbise ve gösterişte değil; makul fikirlerle ölçüleceği, çocuklara, daha küçük yaşlarda öğretilmelidir. Bu konularda yapılan hatalı uygulamalar, binlerce çocuğun «aşağılık duygusu» geliştirmesine ve sonuç olarak da toplumsal gelişimlerinin sağlanamamasına yolaçmaktadır. Okullarda herhangi bir vesileyle çocuklardan açıkça para toplamak da aynı sonucu verir. Bu gibi hallerde, bunun gizli yapılmasına önem verilmelidir. Çocuğun kişiliğini geliştirmek, toplayacağımız paradan daha önemlidir.

Öğretmenin tutumu, eğitim görüşü de çocukların toplumsal gelişimlerinde önemli etkenlerden biridir. Öğretmen, demokratik bir tutum içinde bulunduğu oranda, çocuklar da sınıfta veya okulda kendilerini rahat hissederler. Böylece, bireyle birey, bireyle grup arasındaki iliş-

kiler, tatlı-sert bir eğitim ortamı üzerinde yürütülür. Oüulda herhangi bir çocuğu «yalnız» bırakmamak, onun herhangi bir grubun üyesi olmasını sağlamak, öğretmene düşen en önemli ödevlerden biridir. Çekingen olan çocuklara, okulda yapabileceği bir iş verilmeli ve sonra bundan dolayı takdir edilmelidir. Okulda içe dönük, çekingen öğrencilerle uğraşırken fazla hareketli olan diğer öğrenciler de ihmal edilmemelidir. Bunlar da uygun biçimde övülmeli, fakat bunun dozunu iyi ayarlamalıdır.

Çocuk ve gencin eğitiminde en önemli şeylerden biri de onlara sürekli olarak iyi «örneklik» yapmaktır. Bu nedenle, öğretmenin iyi bir kişiliğe sahip olması, çocukların da iyi birer kişilik sahibi olmalarının en önemli güvencesidir.

Eğitimde, «söz» veya «öğüt» yerine, «bu böyle olur» diye «doğru» olanı çocuğun gözü önünde bizzat yapmak ve çocuğa da yaptırmak, iyi bir yöntemdir.

Eğitim, bir bakıma, toplumun ortaya koyduğu kurallar toplamı ile bireyin kendi iradesinin bir birleşimidir. Bunlar uğruna birey, güdülerine egemen olmayı da öğrenmelidir.

Toplumsal gelişimle ilgili olarak burada yaptığımız açıklamalardan - bazılarının sandığı gibi - «eğitim» in bir başıboşluk», veya «aşırı bir özgürlük» demek olmadığını anlaşıldığını sanıyorum. Çocuğa veya gence, toplumun «düzen» ve «disiplin» demek olduğu, bunun olmadığı yerde «kargaşa» olacağı her fırsatta anlatılmalı ve herkesin «özgürlük» sınırının, bir başkasının «özgürlük» sınırına kadar olduğu hatırlatılmalıdır. Ancak, bu takdirdedir ki, toplumsal bakımdan, olgun, mantığa ve bilime dayanan, çevresine «etkin» ve «olumlu» uyum gösteren kuşaklar yetiştirebiliriz.

'Eğitim Akademi' Aralık 1995.

Sayı: 94)

1) Bu konular için şu kitaplarımıza bakılabilir : Rehberlik. Ankara : Binbaşıoğlu Yayın-

evi, 1975, s. 78-95 ; Orta Dereceli Okullarda Öğretim Bilgisi, 1966, s. 43-54.

2) Eğitim Alanı, Sayı : 93 (Kasım, 1975).

93. sayımızda çıkan ilk yazıda bazı dizgiyanlılıkları olmuştur. Öztür dileyerek düzeltiriz.

Sayfa	Sütun	Satır	Yanlış	Doğru
6	2	15	İlinçli	bilinçli
6	2	20	saytlamamaktadır	sayılmamaktadır.
6	2	29	iki	ilk
7	1	12	çocuk,	çocukta,
7	1	24, 25	Yapmayacağımız açıklamaların	Bu açıklamaların
7	1	34	çocuk,	çocuğu,
7	2	12	bilginlerin	bilgilerin
7	2	25	hafta	haftada
22	1	9	gelişimi	gelişim
22	1	11	eleştiriler	«eleştirel»
22	1	27	çocuk da	çocukta
22	2	15	sonra	sonra
23	1	2, 3	«erinlik»	«erinlik»e
23	1	18	ler	ler de
23	1	38	biçim	biçimi
23	2	39, 40	düşünülmesi	düşülmesi

BİR KONFERANS

Baştarafı 2. sayfada

5. Çocuk, yetişkinleri memnun etmeyen olumsuz özelliklerinden ötürü, kardeşleri yada başkaları ile kıyaslanarak aşağılanmamalı, küçük düşürülmemelidirler.

6. Çocukta dikkati çekecek olumlu yada olumsuz bir husus görülürse başkalarından yardım istenmeli, işbirliği yapılmalıdır. Öğretmenler, rehberlik ve araştırma merkezleri, sağaltım kurumları gibi.

7. Çocukta yetişkinleri memnun etmeyen özellikler, alışkanlıklar varsa bunların bir saata, bir günde düzelmeyeceği bilinmeli ve o bakımdan sabırlı olunmalıdır.

Okul ve sınıfla sıkı bir işbirliği yapılmalıdır. Bunun için :

1. Çocuğu daha iyi tanıyabilmesi için öğretmene samimi olarak yardım edilmedir. «Ailenin sırrını açıklamış olur muyum acaba» korkusu yenilmelidir,

2. Okul çalışmaları, sınıfta izlenen yol-yöntem ve öğretmenin özellikleri hak-

kında bilgi sahibi olunmalıdır. Aile kendini okul ve sınıfa göre ayarlamalıdır. Onlarla ters yönde değil aynı yönde olmaya çabalamalıdır.

3. Okulu ve sınıfı ziyaret etmek, çalışırken görmek yararlıdır. Böylesi fırsatlar harcanmamalı, değerlendirilmelidir.

4. Çocuğun öğretmeni ile görüş birliği içinde olmaya çalışmalıdır. Olunmazsa bile bunu çocuğa belli etmemelidir. Çocuğun önünde yada yanında öğretmen çekistirilmemelidir.

5. Okuldan verilen ödevler, istenen araç gereç için iyi izleyici olmalıdır. Çocuğun okula hergün muntazam hazırlanarak gönderilmesi, tebessümle uğurlanması önemlidir.

6. Çocuğun okul dönüşü çok önemlidir. Mümkünse onun okul dönüşü beklenmeli, çocuk karşılanmalıdır. Çocuk okuldan sevinç yada üzüntü ile dönebilir. Döner dönmez bu sevinç yada üzüntünün paylaşması önemlidir.

7. Okul aile işbirliği sadece bir veli ile öğretmen arasındaki ikili anlaşma ve